

ORTADOĞU'DA KÖRFEZ'DEN YÖNETİLEN STATÜKO İNŞASI

Dr. Esra Çavuşoğlu

Marmara Ün Tarih bölümünde lisans, İstanbul Bilgi Ün. Avrupa Çalışmaları bölümünde yüksek lisans ve Marmara Ün. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsünde doktora çalışmasını tamamlamıştır. Basra Körfezi özelinde ve Ortadoğu çalışmaları genelinde araştırma çalışmaları bulunmaktadır.

Yeni nesil Körfez liderleri, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri veliaht prensleri Muhammed Bin Selman ve Muhammed Bin Zayed'in, Amerika ve İsrail ile sağladıkları muhtabakat çerçevesinde Ortadoğu'da bir düzen kurma ve bölge aktörlerini ellerindeki petro-dolar gücü ile oluşturmaya çalıştıkları bu statüko dahilinde hareket etmeye zorlama girişiminde buldukları gözlemlenmektedir. Genç liderlerin bu ittifak doğrultusunda kendi siyasi güç ve ikballerini garantiye almış olmaları bu girişimin önemli bir motivasyon kaynağını teşkil etmektedir.

Ortadoğu'da ki son gelişmeler, özellikle ABD Başkanı Trump'ın Ortadoğu seyahatini takip eden Katar krizinin başlamasından buyana Körfez merkezli ve petro-dolar endeksli bir statüko tesisi girişiminin gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Katar Krizinin aktörleri olan abluka dörtlüsünün (Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn) iki lider ülkesi Suudi Arabistan Krallığı ve Birleşik Arap Emirlikleri öncülüğünde yürütülmeye çalışılan statüko çerçevesinde Ortadoğu'da bir düzen tesis edilmesi ve yeniden şekillendirilmesi için adımlar atılmaktadır. Bu statükocu yaklaşımın temelinde ABD ve S. Arabistan-BAE ikilisi arasında Ortadoğu politikaları üzerinde gerçekleştirilen mutabakat yatmaktadır. Trump'ın Ortadoğu gezisi sırasında verilen küre fotoğrafı bu mutabakat temelinde şekillendirilmesi hedeflenen Ortadoğu düzeni hakkında çok şey ifade etmektedir. Trump yönetiminin bölgede İsrail güvenliği ve çıkarları ekseninde belirlenen politikaları ile Körfez'in bu iki petrol gücünün çıkar ve güvenlik kaygıları önemli ölçüde mutabakat

sağlamış ve ABD ve S. Arabistan-BAE ittifakı gerçekleşmiştir. Bölgede ABD-İsrail politikalarının bekciliği misyonunu yüklenmek karşılığında siyasi güçlerinin güvenlikleri ABD tarafından garantilenen yeni nesil Körfez liderleri, SA Veliht Prensi Muhammed Bin Salman Al-Saud ve BAE Veliht Prensi Muhammed Bin Zayed Al-Nahyan'ın siyasi ihtirasları bu ittifakın oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır. Politika mutabakatının ana hatlarını, temel olarak İsrail'in çıkarları ve güvenliğini yakından ilgilendiren İran karşıtlığı, statükodan bağımsız oynayan Katar'ın diskalifiyesi, Filistin meselesi ve Türkiye'nin bölgesel liderliği ve etkinliğinin önünün alınması gibi konular öncelikli olarak belirlemektedir. İsrail çıkarları ve güvenliği ABD Ortadoğu politikalarında her dönem merkezi parametre teşkil etmiştir ancak, Trump başkanlığında bu yaklaşımın en ileri noktaya ulaştığı görülmektedir. Bölgesel dinamiklerin bu doğrultuda yeniden şekillendirilmesi için ABD-İsrail ve SA-BAE ittifakı ile bizzat bölgesel aktörler tarafından ve "petro-dolar gücü" aracı

ile çok daha etkin bir şekilde sonuç alınmasının sağlanması hedeflenmektedir. Nitekim, son olarak Muhammed Bin Zayed (M.B.Z.) ve Muhammed Bin Salman (M.B.S.) ikilisi 6 Haziran 2018’de ilki gerçekleştirilen Suudi ve BAE Koordinasyon Konseyi toplantısında bölgesel güç dengesini iki devletin çıkarları lehine çevirme ve bölgesel tehditlere karşı siyasi ve askeri ittifak çerçevesinde savaşma hedeflerini ortaya koymuşlardır.¹ İki ülke arasında çok sayıda sosyo-ekonomik entegrasyon projesini ihtiva eden “Azim Stratejisi”nin (The Strategy of Resolve/Al-’Azim Strategy) ilan edildiği bu girişim, Katar krizi ile derin yara alan Körfez İşbirliği Konseyi (KİK)’in ötesinde bir düzeyde bir siyasi ittifak projesi geliştirildiğinin göstergesidir. Bu iki devletin bölgesel çıkarları ABD-İsrail bölgesel çıkarları ile önemli ölçüde uyum sağladığından, bu strateji ile ABD-İsrail ve SA-BAE bloku politikaları ekseninde bölgesel dinamiklerin şekillendirilmesi ve bölgede statüko oluşturulması girişiminde önemli bir adım atıldığı görülmektedir.

Katar Krizi Devam Ediyor

Katar krizinin bir yılı doldurmasının ardından bugün geldiği noktaya kısaca bir göz atmak yerinde olacaktır. Mayıs 2017’de dört ülkenin girişimi ile kara, deniz ve hava ablukası ile Katar kuşatması başlatılmış, Katar’la olan diplomatik ve ticari ilişkiler kesilmiştir. Bu yaptırımların karşılığında Katar’a Katar’ın egemenlik hakları kapsamına giren, Katar’da ki Türk askeri üssünün kapatılması, El-Cezire’nin kapatılması, İran’la ilişkilerin kesilmesi gibi çok sayıda talep deklare edilmiştir. Krizin patlak vermesi BAE Washington büyükelçisi Al-Utaybe’nin bir Amerikan düşünce kuruluşuna Katar aleyhtarları çalışmalar yapılması için sağladığı finans desteğinin El-Cezire tarafından deşifre edilmesi sonucu gelişmiştir. Nitekim bu kriz Katar’a karşı başlatılan ilk izolasyon girişimi olmayıp, 2014’te yine BAE ve SA tarafından Katar’ın SA ve BAE’nin terörist örgüt ilan ettiği Müslüman Kardeşler yanlısı politikasını engellemek üzere Katar’la diplomatik ilişkiler kesilmişti. Katar Emirliği

İsrail Çıkarları ve güvenliği ABD Ortadoğu politikalarında her dönem merkezi parametre teşkil etmiştir ancak, Trump başkanlığında bu yaklaşımın en ileri noktaya ulaştığı görülmektedir.

egemenlik haklarından taviz vermezken, özellikle Katar halkı üzerinde çok ağır sonuçları olan siyasi ve sosyo-ekonomik ambargo altında Türkiye ve İnan gibi bölgesel müttefikleri ile ilişkilerini geliştirerek yenik düşmemeyi başarmıştır ki böylece Katar ablukası, abluka devletlerinin beklentilerinin aksine sonuç vermiştir. Katar yöneticileri krizi Katar için kendi kendine yetebilme, ekonomisini ve ilişkilerini çeşitlendirebilme yolunda bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir. Katar hükümeti bir yıllık muhasaranın ardından SA, BAE, Bahreyn ve Mısır ürünlerinin Katar pazarına girişini

yasaklayan kararını açıklamıştır. Bugün Katar ablukasını halen sürdüren Körfez statükocuları, ne Katar'ın bağımsız politikalarını değiştirme ne de Katar yönetimini düşürme konusundaki girişimlerinden bir sonuç elde edebilmişlerdir.

Son olarak Suudi Arabistan hükümeti Katar ve SA arasında kanal açma projesini uygulamaya koyarak Katar'ı bir adaya dönüştürmek ve SA ile olan kara bağlantısını keserek izole etme girişiminde bulunmuştur. Salwa adlı 750 milyon \$ değerindeki kanal projesinin ihale çağrısı 25 Haziran'da sona ermiştir ve 90 gün içerisinde ilan edilecek olan firmaların kanal

inşasına başlaması beklenmekte ve 15 ay içinde tamamlanması planlanmaktadır. Böyle bir kanalın inşa edilmesi halinde SA ve BAE'nin Katar üzerinde uyguladıkları ambargo gücü kazanacak ve Katar'ın sosyal ve ekonomik izolasyonu bilfiil gerçekleşecektir ki böylece Katar'ın köşeye sıkıştırılması hedeflenmektedir. SA yönetiminin Katar ablukası ile Katarı SA-BAE boyunduruğu altına almayı başaramaması sonucu bu yola başvurması aslında bölgesel hegemonyasını güçlendirme ve bölgede düzeni elinde tutma konusunda ne kadar kararlı olduğunun önemli bir göstergesidir. Trump'ın Mayıs 2017'de Ortadoğu'ya yaptığı gezinin hemen ardından patlak veren Katar krizinin zamanlaması ve krizin ardından başkan Trump'ın ablukayı destekleyen demeçler vermesi Katar'a karşı başlatılan savaşın aslında Mısır ve Bahreyn'inde dâhil olduğu ABD ve SA-BAE ittifakının Ortadoğu projesinin bir parçası olduğunu ortaya koymuştur. ABD'nin, Katar ile ikili ilişkilerinde bunu yansıtmadığı görülmektedir ki ekonomik ve askeri alanlarda ABD-Katar ilişkileri ABD

için stratejiktir. Katar, Al-Udeid Amerikan hava üssünde 10 bin kişilik Amerikan ordusuna ev sahipliği yapmaktadır. ABD Dışişleri Bakanı Tillerson'ın ve Pentagon'un Katar ambargosu aleyhindeki açıklamaları bunu ortaya koymuştur ve ABD'nin Katar krizine karşı olan yaklaşımında bir denge oluşturulmuştur. Bununla birlikte, ABD'nin Körfez müttefiklerinin Katarı dize getirme projesine karşı çıkmaması el altından desteklediğine işaret etmektedir. Katar'ın dize getirilmesinin başta Katar-İran yakınlığının engellenmesi olmak üzere İsrail çıkarlarını ve "güvenliğini" direkt ilgilendiren, Katar'ın Müslüman Kardeşler ve Hamas üyelerinin hamiliğinin engellenmesi gibi pek çok konuda Amerikan politikalarıyla örtüşüyor olması, Trump'ın İsrail politikalarına karşı gösterdiği sıkı bağlılık noktasında ele alındığında ABD politikalarındaki ikiliği açıklamaktadır.

İran'la Savaş

İran düşmanlığı Trump'ın Obama dönemi politikasından keskin bir "U" dönüşü yaparak

Katar Al-Udeid Amerikan hava üssünde on bin kişilik Amerikan birliğine ev sahipliği yapmaktadır.

yönetimi ele alır almaz uygulamaya koyduğu öncelikli ABD politikası olmuştur ki bu yaklaşım İsrail tarafından büyük bir destek bulmuştur. Trump yönetimi devralmasının hemen akabinde Obama'nın girişimi ile imzalanan İran Nükleer Anlaşması'nı onaylamadığını açıkça belirtmiş ve nihayet Avrupalı ortaklarının aksi yaklaşımına rağmen Mayıs ayında ABD'nin anlaşmadan çekildiğini ilan etmiştir. Son olarak Trump yönetimi İran'a karşı yeni ekonomik yaptırımları devreye soktuğunu açıklamıştır ve diğer ülkelere bu yaptırımları empoze etmektedir. Trump ABD'sinin İran karşıtı kampanyası sadece nükleer anlaşmanın iptali ile İran'ı ekonomik olarak köşeye sıkıştırmakla sınırlı olmayıp siyasi boyutları ile de yürütülmektedir. İran hükümetinin düşürülmesi ve özellikle Suriye ve Lübnan, Yemen ve Irak'taki İran varlığının sona erdirilmesi girişimleri ile bölgedeki İran etkinliğine son verilmek istenmektedir. Lübnan'daki Hizbullah gücü, İran'ın Hamas'ı desteklemesi ve Irak ve Suriye'de etkinlik kazanması bölgede İsrail güvenliğini

tehdit eden başlıca faktörlerdir. ABD ve İsrail yetkilileri tarafından 12 Aralık 2017'de Beyaz Saray'da gizli olarak imzalanan İran'la Mücadele Mutabakat Anlaşması (Memorandum of Understanding on Iran Issue) ile İran tehdidine karşı çok boyutlu bir mücadele planı ortaya konmuştur.² İran'a karşı bu savaşın yürütülmesinde Amerikan-İsrail ikilisinin Körfez müttefikleri olan SA ve BAE önemli bir rol ve misyon yüklenmişlerdir ki bu ittifak bu savaşın yürütülebilmesi için oldukça stratejik ve elzemdir. Kasım 2017'de İsrail İran'a karşı SA ile istihbarat paylaşımı yapmaya hazır olduğunu resmen ilan etmiştir. SA bölgede İran'ın en güçlü rakibi olarak, İran'a karşı başlatılan savaşta baş aktör olarak ABD ve İsrail tarafından öne sürülmektedir. Özellikle SA veliaht prensi "Muhammed bin Selman (M.B.S.) Amerikan-İsrail politikalarına bağlılığı paralelinde İran düşmanlığının çökümü bayraktarlığını üstlenmiş verdiği röportajlarda İran'ın Hitler'den daha tehlikeli olduğu, İran'ın şeytan üçgeninin bir parçası olduğu gibi demeçler

vermiştir. İran en büyük bölgesel tehdit olarak bu ittifak tarafından tanımlanmıştır. BAE'nin veliaht fakat de facto emiri M.B.Z. İran düşmanlığını çok daha geriye giden bir süreç içinde ortaya koymuş İran'ı baş tehdit olarak görmüştür. "Ortak düşmana" karşı BAE-İsrail stratejik ittifakı ve istihbarat paylaşımı işbirliği gizlilik içerisinde son yirmi yıldır sürdürülmektedir. Özellikle Obama döneminde BAE Washington Büyükelçisi El-Uteyb, İsrail yetkilileriyle işbirliği halinde ABD'de İran karşıtı lobi faaliyetlerinde bulunmuştur. BAE İran tehdidine karşı savunma ve silahlanma kapasitesini İsrail'le olan gizli işbirliği yoluyla geliştirmektedir.

Körfez özelinde ve Ortadoğu genelinde oluşturulan İran karşıtı kutuplaşmanın sosyo-kültürel ve dini meşruiyet kaynağı olarak mezhep farklılığına dayalı Sünni-Şii ayrışması kullanıldığından özellikle bölge halkları nezdinde mezhep çatışması körüklenmektedir. Yemen'de bizzat İran'la sıcak savaşın içinde olan SA ve BAE ittifakı, Yemen'de yaşanan büyük

insani trajediye rağmen savaşı ısrarla sürdürmektedir. ABD askeri desteği ile 2015'den bu yana sürdürülen savaş bir iç savaş gibi görünse de aslında mezhep çatışması temelinde bölgede İran etkinliğini bitirmek üzere SA ve BAE'nin güç gösterisine dönüşmüştür. Özellikle güney Yemen'de kontrolü elinde bulunduran BAE güçlerinin insan hakları ihlalleri medyada yer almaktadır.

SA bölgede kurmaya çalıştığı dolar diplomasisine dayalı hegemonya ile bölge aktörlerini İran'la ilişkilerini kesmeye zorlamaktadır. Katar krizinde bu girişim açıkça görülmüştür. Özellikle Körfez Arap ülkelerinde mevcut Şii azınlıklar üzerinde muhtemel İran müdahalesinin bu rejimler için tehdit kaynağı olduğu algısı ile İran, Körfez yönetimleri için potansiyel düşman olarak gösterilmektedir. Katar Savunma Bakanı geçtiğimiz günlerde yaptığı bir açıklamada Katar'ın İran'a karşı bir savaş girişimini tetiklenmesine doğru sürüklenmeyeceğini ve İran'la olan diyalogun geliştirileceğini belirtmiştir. Abluka ülkeleri

Kasım 2017'de İsrail, İran'a karşı SA ile istihbarat paylaşımı yapmaya hazır olduğunu resmen ilan etmiştir.

İran'la diplomatik ilişkilerini kesmişlerdir. Katar ablukasına destek vermemiş olan bölgenin bağımsız aktörleri Umman ve Kuveyt İran'la ilişkilerini sürdürme eğilimindedir. Özellikle Umman ile İran arasında yakın ilişkiler mevcuttur. Buna karşılık Sudan, Fas gibi bölge ülkeleri üzerinde baskı oluşturan abluka devletleri bu ülkeleri İran'la ilişkilerini kesmeye zorlamaktadır. Nitekim geçtiğimiz aylarda Fas, İran'la diplomatik ilişkilerini kestiğini açıklamış ve akabinde Bahreyn bunu güçlü bir şekilde desteklediğini belirtmiştir. Körfez merkezli İran karşıtı bloklaşmaya en son SA'nın Ürdün'deki darbe girişiminin başarısı sonucu Ürdün de

dâhil edilmiş ve 16 Haziran'da Ürdün yetkilileri Tahran'daki Ürdün Büyükelçisinin geri çağırıldığını duyurmuşlardır.

Suudi Dolar Diplomasisi ve Ürdün

Haziran ayının ilk haftasında Ürdün geniş katılımlı hükümet aleyhtarı protesto gösterilerine sahne oldu ve bu halk ayaklanmasının sonucu olarak Başbakan Hani Al-Mulki istifa etmek zorunda kaldı. Uzun zamandır gittikçe artan kamu borcu ve ekonomik bunalım içerisinde olan Ürdün'de hükümetin son olarak IMF'nin önerdiği gelir vergisi yasasını onaylaması bu protestoları fitilleyen

bir gelişme oldu. Protestolar karşısında zor durumda kalan Kral Abdullah, içinde bulunduğu darboğazı aşabilmek için Körfez patronları ile masaya oturmak durumunda kaldı. Sürekli kötüye giden ekonominin paralelinde Ürdün Kralı Abdullah'ın son dönemde takip ettiği dış politika yaklaşımlarının bölgesel statükonun dışına çıkmaya başlaması gelen son noktada önemli ölçüde etkili olmuş ve Kral Abdullah'ın SA, BAE ve Kuveyt ile Haziran ayında Mekke'de yapılan zirvede 2.5 milyar \$'lık yardım anlaşması bunu ortaya koymuştur. Ürdün'ün içinde bulunduğu ekonomik çıkmaz, Körfez'in petro-dolar patronlarına Kral Abdullah'ın "çizgi dışına" kayan politikalarını düzeltme konusunda bir ayar verme fırsatı sunmuştur. Nitekim son dönemde Kral Abdullah'ın sicili statüko devletleri indinde hayli kabarmıştı. 11 Haziran'da yapılan Mekke Zirvesinde üzerinde anlaşılan yardım paketi taşıdığı belirsizlikler nedeniyle tartışılmaktadır. 2012-2014 döneminde Ürdün'e GCC ülkeleri tarafından yapılan 3.6 milyar \$'lık yardımın oldukça altında

kalan 2.5 milyar \$'lık yeni 5 yıllık yardım paketinin, 500 milyon ve 1 milyar \$ arasındaki bir kısmının direk olarak Ürdün Merkez Bankası'na yatırılacağı açıklanmış fakat geri kalanının ne şekilde Ürdün tarafından tahsil edileceği konusu belirsiz bırakılmıştır. Bu belirsizliğin paketin geri kalan miktarı ile Ürdün'ü zor durumda bırakabilecek şartlar ortaya konabileceği ve bu yönüyle bu yardımın aslında Ürdün için şartlı bir yardım olduğu ileri sürülmektedir.

Filistin meselesi konusunda tarihsel olarak Filistin'i temsil ve söz hakkına sahip bir devlet olan Ürdün, barış görüşmelerinde batılı müttefiklerinin muhatap aldığı bir aktördür. Buna rağmen, Ürdün, Trump yönetimiyle başlayan yeni dönemde İsrail çıkar ve politikalarını önceleleyen bir Ortadoğu barış planının içinde yer almadığını gösteren bir yaklaşım sergilemiştir. Özellikle Trump'ın İsrail Büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıma kararını açıklamasının ve bu kararını uygulamasının ardından toplanan İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)'nün İstanbul'da gerçekleşen

Ürdün'ün içinde bulunduğu ekonomik çıkmaz, Körfez'in petro-dolar patronlarına Kral Abdullah'ın "çizgi dışına" kayan politikalarını düzeltme konusunda bir ayar verme fırsatı sunmuştur.

olağanüstü zirve toplantılarına, SA'nın uyarısına rağmen kral Abdullah'ın bizzat katılması ve bu zirvelerde İran Devlet Başkanı Hasan Ruhani ile verdiği sıcak el sıkışma görüntüleri ABD ve Körfez blokunun tepkisini çekmiştir. Protestoların bu gelişmelerin akabinde patlak vermesi Ürdün'ün cezalandırılması olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. Ürdün'ün Türkiye ile yakın ilişkiler geliştirmesi Körfez patronlarından bağımsız adımlar atması hoş karşılanmamıştır. Geçtiğimiz aylarda Ürdün Türkiye ile yapılan serbest ticaret anlaşmasını askıya aldığını açıklamıştır.

Ürdün'ün Körfez ülkelerine olan ekonomik bağımlılığı Ürdün'ü siyaseten de SA liderliğindeki Körfez blokuna bağımlılığa zorlamaktadır. Nitekim Ürdün özellikle Arap baharı süreci itibari ile başta SA olmak üzere Körfez ülkelerinden önemli oranda yardımlar almıştır. Nakdi yardımların dışında Körfez ülkelerinde çalışan çok sayıda Ürdünlünün ülkeye yaptıkları para transferi Ürdün ekonomisi için önemli rakamlara tekabül etmektedir.

Dünya genelinde toplam 750 bin Ürdünlü çalışan nüfusun 400 bininin SA'da bulunduğu ve Ürdün'e aktarılan yıllık 3.8 milyar \$'lık meblağın Ürdün GSYH'sinin yüzde onunu teşkil ettiği göz önünde bulundurulduğunda Ürdün'ün dışa bağımlılığında önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Körfez ülkelerinde yaşayan ve çalışan Ürdünlülerin bu ülkelerdeki konum ve varlıklarını sürdürebilmeleri, Ürdün yönetimi ve Körfez ülkeleri ilişkilerine bağlıdır. Bu şartlar altında Ürdün'ün ABD-İsrail-Körfez ittifakından bağımsız politikalar takip edebilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Ürdün'de ki halk ayaklanmasını takip eden Mekke yardım anlaşmasının Kral Abdullah'ın özellikle Filistin-İsrail meselesinde bu ittifakın dayattığı yaklaşıma karşı gösterdiği direncin önünü kesmesi beklenmektedir. Anlaşmadan beş gün sonra Ürdün'ün Tahran büyükelçisini geri çağırıldığını duyurmuş olması Körfez yardımının Ürdün üzerindeki yaptırım gücünün önemli bir göstergesi olmuştur. Bununla birlikte, Kral Abdullah'ın geçen hafta yaptığı ABD ziyaretinde Başkan Trump ile

görüşmesinde ‘iki devletli çözüm’ konusundaki kararlılığını vurgulaması ve Kudüs’ün Filistin başkenti olması şartını Trump’ın yeni hazırlanan barış planı için öne sürmesi kendisinin Filistin meselesi konusundaki duruşunu koruma kararlılığına işaret etmektedir.

SA’nın Filistin Politikasındaki Değişim

SA yönetimi Trump/İsrail politikaları ile sağladığı mutabakat doğrultusunda Filistin-İsrail meselesi konusunda tarihsel duruşunu tamamen değiştirerek müttefiklerinin girişim ve politikalarını desteklediğini ortaya koymuştur. Bu konuda da veliaht prens M.B.S. İsrail yanlısı yaklaşımını çekinmeden verdiği birçok demeçte açıkça belirtmiştir. SA’nın yıllar boyu değişmeyen İsrail karşıtı politikasındaki bu “U” dönüş, M.B.S.’nin veliaht ilan edilmesinden önce başlayan ABD ve İsrail çevreleri ile, kendisi de aynı yoldan geçmiş olan M.B.Z.’nin yönlendirmesi neticesinde kurduğu temaslar sonucu ortaya çıkmıştır. Veliaht ilan edilmesinden önce yaptığı temaslarda ABD

yetkililerine gelecekte İsrail ile tam ilişkiler geliştirme hedefini ifade etmiştir. Her iki genç lider Körfez’in patronluğuna giden yol haritasını İsrail ve çevrelerinin güvenini ve desteğini almak olarak belirlemiş ve bu doğrultuda aynı şekilde İsrail lobileri ve çevreleri ile anlaşarak İsrail politikalarını tek tek uygulamaya koyarak siyasi gücünü garantileme yolunda olan Trump’la ittifak etmişlerdir. İsrail’le görüşmelerini alacakları tepkiden çekinerek gizli yürüten iki liderin temaslarını sürdürme konusunda Trump’ın damadı ve Ortadoğu danışmanı olan Jared Kushner’in aracılığının önemli bir rolü olmuştur. Kushner, Batı Şeria’daki İsrail yerleşimlerine finansal destek veren ve Natenyahu’ya yakınlığı ile bilinen muhafazakâr bir Yahudi ailenin oğludur ve Trump’ın İsrail yanlısı politikalarında oldukça etkindir. Bir Amerikan Ulusal Güvenlik Muhabirinin New Yorker’da yayınlanan makalesine göre, Mayıs 2017’de Trump’ın Ortadoğu gezisi sırasında Kushner ve M.B.S. Riyad’da “Stratejik Ortadoğu” projesi üzerinde sağlanan ittifakın ana hatlarını

Anlaşmadan 5 gün sonra Ürdün’ün Tahran Büyükelçisini geri çağırdığını duyurmuş olması, Körfez yardımının Ürdün üzerindeki yaptırım gücünün önemli bir göstergesi olmuştur.

belirleyerek İsrail'i bu ittifakın sessiz bir üyesi olarak tanımlamışlardır. Bu kapsamda M.B.S. hazırlanmakta olan Filistin-İsrail Barış Planını kabul etmiş ve bunu Araplara kabul ettireceğinin sözünü vermiştir. Sonuçları Filistinlileri memnun etmese bile barışın biran önce tesis edilmesini istediğini ifade etmiştir. Böylesi bir ittifakın ardından Ortadoğu sorunu konusunda yüklendiği tarihi misyonun aksine tamamen İsrail politikaları ve çıkarlarına uyum sağlamış yeni bir SA vizyonu ortaya çıkmıştır. M.B.S.'nin kişisel olarak temsil ettiği bu yeni SA vizyonu, SA devletinin elitleri tarafından kabul ve destek görme şansı bulamayacağından, potansiyel tehdit unsurlarını bertaraf etmek ve M.B.S.'nin gücünü konsolide etmek üzere tasfiye hareketi gerçekleştirilmiştir. M.B.S.'nin yolsuzlukla mücadele adı altında önemli ve güçlü devlet adamlarını tutuklayıp pasifize ettiği bu girişim M.B.S.'nin ve SA'nın yeni Ortadoğu planı için gerekli adımları atabilmesinin önünü açmayı hedeflemiştir. Bundan sonra M.B.S. verdiği demeçlerde daha da ileri giderek açıkça taraf

olduğunu ortaya koyan demeçler vermiştir ki bunun Filistin tarafı olmadığı ortadadır. Verdiği bir röportajda "İsrail'in kendi sınırları içinde özgür yaşama hakkı olduğunu" ifade etmesi ve Mart ayında New York'ta bir Amerikan-Yahudi cemaati ile yaptığı görüşmede Filistinlileri barış görüşmelerini reddetmekle suçlayarak "Filistinlilerin çenelerini kapatmasını" istemesi Arap dünyasında hayal kırıklığı ve şok etkisi yaratmıştır. Bu gelişmeler göstermiştir ki Filistin davası arkasındaki önemli bir gücü kaybederken İsrail, ABD ve SA-BAE ittifakı ile Ortadoğu'da hedeflerini gerçekleştirme konusunda büyük bir şans yakalamıştır. Trump yönetiminin bu kadar kısa süre içinde Amerikan büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıyarak tarihi bir adım atması ve İran nükleer anlaşmasından çekilerek anlaşmanın düşmesini sağlaması bu alanda büyük bir yol alındığını ortaya koymuştur. Bu şartlar altında yeni çıkacak olan "barış" anlaşmasının Filistinlilerin hak ve özgürlüklerini gözetecek veya iyileştirecek şartlar içermesini beklemek bir hayalden ibarettir.

BAE-SA Türkiye karşıtı kampanyaları

SA ve BAE ittifakının bölgede tesis etmeye çalıştıkları statüko çerçevesinde ortaya koydukları bir diğer girişimin bölge halkları üzerindeki Türkiye etkisini ve Arapların Türkiye'ye olan ilgisini azaltmak hedefi doğrultusunda yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu girişim özellikle turizm ve tv sektöründe en somut uygulamalarıyla kendini göstermiştir. Geçtiğimiz günlerde sosyal medyada BAE'nin başını çektiği Türkiye turizminin güvenliği olmadığı iddialarına dayalı bir kampanya başlatıldı. Bu kampanyaya birçok SA menşeli medya organı iştirak etti. Son yıllarda turizmde Körfez Araplarının yoğun ilgisini çeken Türkiye gittikçe artan sayıda Arap turist ve yatırımcı için cazibe merkezi olmaktadır. Bu trendi durdurmaya yönelik başlatılan karalama kampanyasına tepki olarak Katar başta olmak üzere diğer Körfez çevreleri tarafından "Türkiye'de yaz tatilimiz daha güzel geçer" sloganı ile karşıt kampanya başlatılmıştır. Türk dizilerinin Arap ülkelerindeki popülaritesi

ve etkisi de Körfez patronlarını rahatsız etmiş olmalı ki Türk dizilerine karşı ambargo başlatıldı. Yine BAE'nin ön ayak olduğu bu girişimi Dubai merkezli MBC firması, 1 Mart 2018 itibari ile Türk dizilerini yayından kaldırdığını açıklaması ile gerçekleşti. MBC'nin hissedarları arasında Suudilerin olduğu ve bunlardan biri olan Velid İbrahim'in M.B.S.'nin yolsuzluk iddiası ile tutukladıkları arasında olduğu bilgileri bu girişimin arkasında SA olduğu iddialarını gündeme getirmişti. Bu girişimlerin, bölgesel bir güç olma yolunda giden Türkiye'nin, Arap toplumları üzerinde ki "yumuşak güç" olarak yorumlanan sempatisini kırma ya yönelik olarak planlandığı yaygınlıkla ileri sürülmektedir. Bölgesel bir güç olma yolunda ilerleyen Türkiye'nin Ortadoğu toplumları üzerindeki etkinliği, bölgesel statükonun tesisinde önemli bir tehdit kaynağı olarak görülmektedir ki özellikle Türkiye'nin Katar ambargosu karşısında Katar'a destek vermiş olması, Kudüs meselesinde göstermiş olduğu kararlılık gibi diğer bir çok statüko ile çelişen

Bu şartlar altında yeni çıkacak olan "barış" anlaşmasının Filistinlilerin hak ve özgürlüklerini gözetecek veya iyileştirecek şartlar içermesini beklemek bir hayalden ibarettir.

bölgesel politikaları bunu ortaya koymuştur.

BAE Dış İşleri Bakanı Anwar Gargash Türkiye'de tartışmalara neden olan, Aralık 2017'de Osmanlı Kumandanı Fahrettin Paşa'nın Medine şehrini yağmaladığını iddia ettiği sosyal medya paylaşımının ardından geçtiğimiz Mart ayında bir başka sosyal medya paylaşımı ile Türkiye'yi Arap ülkelerinin egemenlik haklarını ihlal etmekle suçlamıştır. Bakanın bu söylemleri BAE'nin Türkiye karşıtı bir siyaset takip ettiğinin emareleridir. 15 Temmuz 2016'da gerçekleşen Türkiye'deki darbe girişimi sırasında BAE yetkililerinin darbe tarafında duruş sergilemesi ve sonrasında BAE'nin darbeyi finanse edenler arasında olduğunun ortaya çıkması, Katar krizinde Katar'a destek vermesi sebebiyle Türkiye'ye ambargo başlatılması gibi uygulamalar BAE'nin Türkiye'ye karşı hiç de dostane olmayan yaklaşımını ortaya koymuştur.

SA-Türkiye ilişkileri BAE'nin nispeten çok daha dostane bir çizgide seyretmekte ve iki ülke arasında ki diplomatik ilişkiler

bazı politika farklılıklarına rağmen karşılıklı olarak korunmaktadır. Özellikle Kral Salman bin Abdülaziz ile R.T. Erdoğan arasındaki dostluğa bağlı olarak yakın ilişkiler sürdürülmektedir. 24 Haziran seçimlerinde R. Tayyip Erdoğan'ın yeni başkanlık sisteminin başkanı seçilmesinin ardından veliaht prens M.B.S. bizzat Erdoğan'ı tebrik edenler arasında yer almıştır. Bu gelişme Türkiye'de siyasi yapının güç ve istikrar kazanması sonucu bölgesel aktörler ve ittifaklar tarafından kabul edilmesi ve Türkiye ile normalleşme yolunda siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesinin kaçınılmaz olacağına işaretlerini vermektedir.

Sonuç

Bütün bu gelişmeler bir bütün olarak ele alındığında Ortadoğu'da inşa edilmek istenen statükonun, aktörlerinin, metot ve hedeflerinin haritası net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bölgenin yeniden şekillendirilmesi girişimindeki hedefleri özetlenirse, başta İran'ın İsrail için büyük tehdit kaynağı olan Ortadoğu'da ki varlığının

diskalifiyesi, Katar'ın statükodan bağımsız politikalarının ve finansal etkinliğinin engellenmesi, Filistin'de İsrail işgal politikalarının başta Ürdün olmak üzere bölge ülkeleri tarafından desteklenmesi ve Türkiye'nin bölgesel etkinliğinin önünün alınması öncelikli olanlardır. Bütün bunlar doğrudan ve dolaylı olarak Irak, Suriye, Lübnan, Libya ve Yemen'de de karşılığı ve etkisi olan ve her biri tüm bölgeyi etkileyen meselelerdir. Bu yapılanmaya diğer taraftan bakıp, SA-BAE ittifakının büyük petro-dolar gücünü bu statükoyu finanse etme yerine bilakis Türkiye, İran ve diğer aktörlerle işbirliği ve dayanışma alanında finanse ettiği varsayıldığında Ortadoğu'da ki savaş ve kaosun yerini birlik ve istikrarın alacağı ve bunun en

çok kimlerin çıkarlarını tehdit edeceği ve bu noktada ABD-İsrail ve SA-BAE ittifakının ne kadar stratejik olduğu ortaya çıkacaktır.

24 Haziran seçimleri ile başlayan süreçte birlikte Türkiye'nin bölgesel dinamiklerin belirlenmesinde önemli bir rol oynayacağı ve bölgesel statükonun hareket alanını daraltacak bir faktör olmaya devam edeceği rahatlıkla öngörülebilir. Türkiye'nin statüko devletleri dahil olmak üzere bütün bölgesel aktörlerle diplomatik ilişkilerini canlı tutarak, bölgede insan hakları ve demokrasinin gelişmesi ve terörle mücadele temelinde ortaya koymuş olduğu politika yaklaşımını sürdürmesi ve etkinliğini artırması bölgesel istikrarın tesisine katkıda bulunma yolunda elzem olacaktır.

24 Haziran seçimleri ile başlayan süreçte Türkiye'nin bölgesel dinamiklerin belirlenmesinde önemli bir rol oynayacağı ve bölgesel statükonun hareket alanını daraltacak bir faktör olmaya devam edeceği rahatlıkla öngörülebilir.

Kaynakça

1. <https://gulfnews.com/news/gulf/saudi-arabia/uae-saudi-council-to-help-counter-regional-threats-1.2233226>
2. <https://voiceofpeopletoday.com/israel-us-secret-agreement-iran/>

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelere doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye'de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesıyla gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

© Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORSAM

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr